بررسی حساب تولید استان گیلان طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۱

وحید طیفوری، سیده حبیبه میرعبدالعظیمی و مهرداد نوروزی فیروز

❖ مقدمه

با بررسی حساب‌های اقتصادی در هر منطقه، نمایی از وضعیت اقتصادی آن منطقه پدیدار خواهد گشت و می‌تواند به‌عنوان ابزاری مناسب و مؤثر جهت تدوین برنامه‌های توسعه‌ای مورد استفاده قرار گیرد. از این رو در این مقاله عملکرد بخش‌های اقتصادی استان گیلان از منظر حساب تولید در دوره زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۱ در مقایسه با سایر استان‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که ۲/۳ درصد از ارزش افزوده‌ی کل کشور در سال ۱۳۹۱ توسط استان گیلان ایجاد شده است. در بین بخش‌های مورد بررسی، بخش خدمات با سهمی برابر ۶۰/۶ درصد بیش‌ترین سهم ارزش افزوده را به خود اختصاص داده است و بخش‌های «کشاورزی»، «ساختمان، آب و برق و گاز» و «صنعت و معدن» در مراتب بعدی قرار گرفته‌اند.

بررسی عملکرد برنامه‌های اقتصادی، سیاست‌گذاری، آینده‌نگری و نظایر آن در سطح بخش‌های اقتصادی از مجموعه عواملی هستند که نیاز به آمار و اطلاعات به ویژه آمارهای اقتصادی را محسوس‌تر می‌سازند. مجموعه‌ای از آمارها و اطلاعات اقتصادی مهمی که می‌تواند نقش مؤثری به ویژه در تبیین ویژگی‌ها و پتانسیل‌های منطقه‌ای ایفا نماید، در نتایج حساب‌های منطقه‌ای (مجموعه حساب‌های اقتصادی در سطح مناطق یا استان‌ها) نمود می‌یابد. با توجه به گستردگی، پیچیدگی و محدودیت‌های تهیه‌ی تمام حساب‌های اقتصادی، در گام نخست حساب تولید استان‌های کشور از این مجموعه به طور رسمی از سال ۱۳۷۶ در دستور کار مرکز آمار ایران با همکاری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی وقت استان‌ها قرار گرفت. به این ترتیب از سال ۱۳۷۹ در کلیه‌ی استان‌ها حساب‌های منطقه‌ای با تهیه‌ی حساب تولید استان منتشر و در حال حاضر آخرین مجموعه‌ی تدوین‌شده، نتایج حساب تولید سال ۱۳۹۱ استان‌ها می‌باشد. تحلیل حاضر بر اساس نتایج حساب تولید سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۱ است تا مهم‌ترین اطلاعات و شاخص‌های حاصل از نتایج حساب تولید استان در مقایسه با کشور و سایر استان‌ها مورد بررسی قرار گیرد.

❖ بررسی محصول ناخالص داخلی استان گیلان

استان گیلان با جمعیت تقریبی ۲۴۹۶ هزار نفر در سال ۱۳۹۱ حدود ۳/۳ درصد از جمعیت کشور را به خود اختصاص داده است. محصول ناخالص داخلی استان گیلان ۱۶۱۰۸۴ میلیارد ریال معادل ۲/۳ درصد از محصول ناخالص داخلی کشور را تشکیل می‌دهد که از این حیث در مقایسه با سایر استان‌ها، در رتبه‌ی ۱۳ قرار می‌گیرد. در این سال استان‌های تهران، خوزستان و اصفهان به ترتیب با ۲۴/۵، ۱۰/۴ و ۷ درصد بالاترین سهم و استان‌های خراسان‌جنوبی، خراسان شمالی و چهارمحال‌وبختیاری با ۰/۵، ۰/۶ و ۰/۷ کم‌ترین سهم از محصول ناخالص داخلی کشور را داشته‌اند.

سرانه‌ی محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۱ معادل ۶۴/۵ میلیون ریال است؛ که نسبت به مقدار مشابه در سال ۱۳۹۰ با ۲۳/۴ درصد (حدود ۱۲ میلیون ریال) افزایش داشته است و در مقایسه با متوسط سرانه‌ی محصول ناخالص داخلی کشور در سال ۱۳۹۱ که برابر ۹۷ میلیون ریال بوده است با اختلاف قابل توجهی حدود ۳۲/۵ میلیون ریالی مواجه بوده است. جایگاه استان از نظر سرانه‌ی محصول ناخالص داخلی در مقایسه با سایر استان‌ها در رتبه‌ی بیست و یکم قرار دارد که نسبت به سال ۱۳۹۰، یک پله تنزل یافته است. در همین ارتباط، استان‌های بوشهر، خوزستان و کهگیلویه و بویراحمد به دلیل وجود فعالیت استخراج

وحید طیفوری معاون آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان است.

سیده حبیبه میرعبدالعظیمی کارشناس حساب منطقه‌ای سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان است.

مهرداد نوروزی‌فیروز رئیس گروه حساب منطقه‌ای سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان است.

نفت خام و گاز طبیعی در آن، از بالاترین میزان سرانه به ترتیب معادل ۱۶۶,۲۵۰ و ۱۶۳ میلیون ریال در کشور برخوردار بوده‌اند و استان‌های سیستان و بلوچستان و گلستان به ترتیب با ۳۹ و ۵۰ میلیون ریال، کم‌ترین میزان سرانه‌ی تولید ناخالص داخلی را در کشور داشته‌اند.

درصد تغییر محصول ناخالص داخلی سال ۱۳۹۱ به قیمت‌های جاری نسبت به سال ۱۳۹۰ در کشور، ۱۶ درصد و در استان، برابر ۲۴/۲ درصد می‌باشد. در این سال استان‌های یزد و کرمان به ترتیب با ۳۹/۱ و ۳۷/۲ درصد، بیش‌ترین و استان‌های البرز و سمنان هر کدام با ۱۷/۴ درصد، کم‌ترین میزان درصد تغییر تولید ناخالص داخلی (به قیمت‌های جاری) را داشته‌اند. همچنین در سال ۱۳۹۱ استان‌های خوزستان، ایلام و کهگیلویه و بویراحمد به ترتیب درصد تغییر منفی معادل ۸/۶، ۱۶/۶ و ۲۴/۳ درصد را نسبت به سال ۱۳۹۰ داشته‌اند.

با توجه به جدول ۱، سهم محصول ناخالص داخلی استان در دوره‌ی (۱۳۸۵-۱۳۹۱) کم‌تر از ۳ درصد بوده است. سهم تولید ناخالص داخلی استان از ۲/۱ درصد در سال ۱۳۸۵ به ۲/۳ درصد در سال ۱۳۹۱ رسیده است که افزایش ۰/۲ درصدی که می‌تواند بیانگر بهبود وضعیت فعالیت‌های اقتصادی در استان باشد.

افزایش میزان تولید ناخالص داخلی به نحوی بیانگر افزایش قدرت اقتصادی است و می‌تواند در افزایش میزان رفاه در جامعه مؤثر باشد، به طوری که در سال ۱۳۹۱ سرانه‌ی تولید ناخالص داخلی استان گیلان ۶۴/۵ میلیون ریال بوده است که نسبت به سال ۱۳۸۵، بیش از سه برابر شده است اگر چه نمی‌توان اثرات ناشی از تورم را در این افزایش نادیده گرفت. در ادامه حساب تولید استان بر اساس چهار بخش عمده‌ی اقتصادی «کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری»، «صنعت و معدن»، «ساختمان، آب، برق و گاز» و «خدمات» مورد بررسی قرار می‌گیرد.

❖ ارزش افزوده‌ی بخش‌های مهم اقتصادی استان گیلان

ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری

همان‌گونه که در جدول ۲ ملاحظه می‌شود، طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۱ استان گیلان همواره سهمی برابر ۳ تا ۴/۳ درصدی از ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری را به خود اختصاص داده است. در سال ۱۳۹۱ استان گیلان با سهم ۳/۲ درصدی از ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی کل کشور در رتبه‌ی دهم جای گرفت. در این سال استان‌های مازندران، فارس و خراسان رضوی به ترتیب رتبه‌های اول تا سوم را به خود اختصاص داده‌اند. ارزش افزوده‌ی این بخش در استان همواره روندی افزایشی داشته است، به طوری که از ۶۵۰۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۵ به ۲۵۲۴۸ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۱ رسیده و تقریباً ۴ برابر شده است.

شایان ذکر است که استان گیلان با حدود ۰/۹ درصد مساحت کل ایران، ۹۲/۱ درصد چای، ۳۷/۶ درصد برنج، ۷۶/۲ درصد فندق، ۸۵/۱ درصد ابریشم، ۶۰ درصد بادام زمینی، ۲۱/۴ درصد زیتون، ۲/۷ درصد مرکبات، ۱۳/۴ درصد گوشت ماهی خاویاری، ۴ درصد گوشت مرغ، ۵/۱ درصد گوشت قرمز، ۲۲/۴ درصد آبزیان پرورشی و ۱۵ درصد خاویار کشور را تولید می‌نماید[1]. شرایط خوب آب و هوایی و برخورداری از منابع طبیعی و جنگل‌های انبوه و اقلیم مستعد و خاک حاصلخیز کشاورزی از یک‌سو و جاری‌بودن رودخانه‌های دائمی و پرآب، نظیر سفیدرود، پل‌رود، کرگان‌رود، شفارود می‌تواند عامل مؤثری جهت رشد ارزش افزوده در این بخش و در نهایت تولید ناخالص داخلی استان باشد. اتخاذ سیاست‌های جلوگیری از تغییر کاربری زمین‌های زراعی وجایگزینی شیوه‌های نوین و مکانیزه‌ی کشاورزی جهت افزایش ارزش افزوده‌ی این بخش، قابل بررسی و مورد تأکید می‌باشد.

جدول ۱- محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار و جمعیت استان گیلان در دوره زمانی ۱۳۹۱-۱۳۸۵

شرح	سال ۱۳۸۵	سال ۱۳۸۶	سال ۱۳۸۷	سال ۱۳۸۸	سال ۱۳۸۹	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱
محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار (میلیارد ریال)	۴۹۶۰۶	۶۶۰۷۲	۸۱۸۷۵	۹۱۲۸۴	۹۹۵۷۷	۱۲۹۷۱۱	۱۶۱۰۸۴
سهم در محصول ناخالص داخلی کشور (درصد)	۲/۱	۲/۷	۲/۲	۲/۸	۲/۲	۲/۸	۲/۳
رتبه‌ی محصول ناخالص داخلی استان(با نفت)	۱۰	۱۱	۱۱	۹	۱۱	۱۴	۱۳
رتبه‌ی محصول ناخالص داخلی استان(بدون نفت)	۹	۹	۹	۹	۱۰	۱۲	۱۱
جمعیت استان (هزار نفر)	۲۴۰۵	۲۴۱۷	۲۴۳۰	۲۴۴۵	۲۴۶۲	۲۴۸۱	۲۴۹۶
سرانه‌ی محصول ناخالص داخلی (میلیون ریال)	۲۰/۶	۲۷/۳	۳۳/۷	۳۷/۳	۲۰/۱	۵۲/۳	۶۴/۵
سهم جمعیت استان از جمعیت کشور (درصد)	۳/۴	۳/۴	۳/۴	۳/۳	۳/۳	۳/۳	۳/۳

مأخذ داده‌ها: نتایج حساب تولید ۱۳۷۹-۱۳۹۱ (مرکز آمار ایران)

جدول ۲- ارزش افزوده‌ی بخش‌های کشاورزی استان گیلان به قیمت جاری طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۸۵

شرح	سال ۱۳۸۵	سال ۱۳۸۶	سال ۱۳۸۷	سال ۱۳۸۸	سال ۱۳۸۹	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱
میزان ارزش افزوده (میلیارد ریال)	۶۵۰۰	۸۱۷۷	۱۲۵۶۷	۱۲۲۶۰	۱۲۳۶۰	۱۵۱۸۷	۲۵۲۴۸
سهم در کشور (درصد)	۱/۳	۱/۳	۳/۴	۵/۳	۰/۳	۰/۳	۲/۳
رتبه در کشور	۱۲	۱۲	۹	۱۱	۱۲	۱۱	۱۰
سهم از کل ارزش افزوده استان (درصد)	۱/۱۳	۴/۱۲	۳/۱۵	۴/۱۳	۴/۱۲	۷/۱۱	۷/۱۵

مأخذ داده‌ها: نتایج حساب تولید ۱۳۷۹-۱۳۹۱ (مرکز آمار ایران)

ارزش افزوده بخش صنعت و معدن

همان‌گونه که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود، طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۱ استان گیلان همواره سهمی کم‌تر از ۱ درصد از ارزش افزوده‌ی بخش صنعت و معدن کشور را به خود اختصاص داده است. در سال ۱۳۹۱ استان گیلان با سهم ۰/۹ درصدی از ارزش افزوده‌ی بخش صنعت و معدن کل کشور در رتبه‌ی هجدهم جای گرفت. در این سال استان‌های خوزستان، تهران، اصفهان و بوشهر به ترتیب رتبه‌های اول تا چهارم را به خود اختصاص داده‌اند؛ در حقیقت این چهار استان حدود نیمی از ارزش افزوده‌ی بخش صنعت و معدن کشور را به خود اختصاص داده‌اند.

طی سال‌های قبل به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص استان‌های شمالی کشور به ویژه در گیلان سرمایه‌گذاری در بخش صنعت کم‌تر مورد توجه قرار گرفت. لیکن طی سال‌های اخیر بر اساس پتانسیل‌های موجود و توجه به صنایع سازگار با محیط زیست، ارزش افزوده‌ی این بخش در استان افزایش یافته و همواره روندی صعودی داشته است، به طوری که از ۵۲۶۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۵ به ۱۷۷۲۹ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۱ رسیده و تقریباً ۳/۴ برابر شده است. در سطح استان سهم ارزش افزوده‌ی بخش «صنعت و معدن» در بین چهار بخش عمده‌ی اقتصادی همواره سهمی بین ۹ تا ۱۱ درصد را به خود اختصاص داده است. با تمام این شرایط حمایت از صنایع فعال استان، ایجاد کارخانه‌های مرتبط با صنایع کشاورزی و سازگار با محیط زیست، بسترسازی صنایع مرتبط با شیلات و پرورش آبزیان، ایجاد و توسعه‌ی صنعت فرش و نساجی و... می‌تواند در جهت افزایش ارزش افزوده‌ی این بخش مفید واقع شود و سهم استان را در ارزش افزوده‌ی بخش صنعت و معدن کل کشور بهبود بخشد.

ارزش افزوده‌ی بخش ساختمان، آب، برق و گاز

همان‌گونه که در جدول ۴ ملاحظه می‌شود، سهم ارزش افزوده‌ی بخش ساختمان، آب، برق و گاز استان گیلان طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۱ باکاهش مواج بوده است و از سهم ۳/۲ درصد در سال ۱۳۸۵ به ۲/۱ درصد در سال ۱۳۹۱ رسیده است. بیش‌ترین میزان سهم ارزش افزوده این بخش مربوط به سال ۱۳۸۶ است، که معادل ۴ درصد می‌باشد و کم‌ترین میزان مربوط به سال ۱۳۹۱ با سهم ۲/۱ درصد بوده است. با نگاهی به روند سهم ارزش افزوده‌ی این بخش در کل کشور ملاحظه می‌گردد وضعیت و رتبه‌ی استان در بین سایر استان‌ها رو به کاهش بوده است به گونه‌ای که از رتبه‌ی هشتم در ابتدای دوره به رتبه‌ی یازدهم در انتهای دوره نقل مکان نموده است. در سطح استان سهم ارزش افزوده‌ی بخش «ساختمان، آب، برق و گاز» در بین چهار بخش عمده‌ی

جدول ۳- ارزش افزوده بخش صنعت و معدن استان گیلان به قیمت جاری طی دوره ۱۳۹۱-۱۳۸۵

شرح	سال ۱۳۸۵	سال ۱۳۸۶	سال ۱۳۸۷	سال ۱۳۸۸	سال ۱۳۸۹	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱
میزان ارزش افزوده (میلیاردریال)	۵۲۶۷	۷۱۸۷	۸۸۲۰	۹۷۳۹	۱۰۰۰۸	۱۲۵۵۸	۱۷۷۲۹
سهم در کشور(درصد)	۰/۶	۰/۷	۰/۸	۰/۹	۰/۷	۰/۷	۰/۹
رتبه در کشور	۱۶	۱۷	۱۶	۱۵	۱۶	۱۸	۱۸
سهم از کل ارزش افزوده استان(درصد)	۶/۱۰	۹/۱۰	۸/۱۰	۷/۱۰	۱/۱۰	۷/۹	۰/۱۱

مأخذ داده‌ها: نتایج حساب تولید ۱۳۷۹-۱۳۹۱ (مرکز آمار ایران)

جدول ۴- ارزش افزوده بخش ساختمان، آب، برق وگاز گیلان به قیمت جاری طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۸۵

شرح	سال ۱۳۸۵	سال ۱۳۸۶	سال ۱۳۸۷	سال ۱۳۸۸	سال ۱۳۸۹	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱
میزان ارزش افزوده (میلیاردریال)	۵۶۰۹	۹۸۴۴	۱۰۴۹۱	۱۱۷۳۹	۱۳۲۲۷	۲۰۶۸۶	۱۸۹۵۰
سهم در کشور (درصد)	۳/۲۰	۴/۰۰	۳/۱۰	۳/۲۰	۲/۵۰	۲/۷۰	۲/۱۰
رتبه در کشور	۸/۰۰	۸/۰۰	۹/۰۰	۱۰/۰۰	۱۰/۰۰	۹/۰۰	۱۱/۰۰
سهم از کل ارزش افزوده استان (درصد)	۳/۱۱	۹/۱۴	۸/۱۲	۹/۱۲	۳/۱۳	۹/۱۵	۸/۱۱

مأخذ داده‌ها: نتایج حساب تولید ۱۳۷۹-۱۳۹۱ (مرکز آمار ایران)

اقتصادی همواره سهمی بین ۱۱ تا ۱۶ درصد را به خود اختصاص داده است.

ارزش افزوده‌ی بخش خدمات

استعداد بالقوه در بخش صنعت گردشگری یکی از مزیت‌های نسبی استان گیلان در بخش خدمات است که نقش قابل توجهی در رونق اقتصادی دارد. گیلان دارای جاذبه‌های گوناگون گردشگری است که از جمله آن می‌توان به وجود طبیعت زیبا، دسترسی به دریا، وجود اماکن مذهبی در دامنه‌ها، وجود قلعه‌های تاریخی نظیر قلعه‌رودخان، معماری خاص و منحصربه‌فرد نظیر ماسوله و... اشاره نمود. به یقین این بخش با مدیریت در بخش گردشگری، مشتمل بر شناساندن نقاط دیدنی، نظارت و کنترل اماکن اقامتی، بهبود و کنترل حمل و نقل جاده‌ای، ارائه‌ی کالا و خدمات مناسب به گردشگران می‌توان سهم استان را در ارزش افزوده‌ی این بخش افزایش داد.

همان‌گونه که در جدول ۵ ملاحظه می‌شود، سهم ارزش افزوده‌ی بخش خدمات استان گیلان طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۱ در کل کشور همواره سهمی حدود ۲/۷ درصد بوده است. در سطح استان سهم ارزش افزوده‌ی بخش خدمات در بین چهار بخش عمده‌ی اقتصادی همواره سهمی بالای ۶۰ درصد را به خود اختصاص داده است. استان گیلان در سال پایان دوره‌ی مورد بررسی با یک پله سقوط نسبت به ابتدای دوره، جایگاه یازدهم را در بین استان‌ها به خود اختصاص داده است.

❖ نتیجه‌گیری

- بررسی نتایج بخش‌های عمده‌ی اقتصادی نشان می‌دهد که بخش خدمات در کشور و استان از بالاترین سهم در تولید ناخالص داخلی برخوردار است.
- در سال ۱۳۹۱ بخش خدمات با ۶۰/۶ درصد و کشاورزی با ۱۵/۷ درصد بیش‌ترین سهم از تولید ناخالص داخلی استان را به خود اختصاص داده‌اند. با توجه به نتایج به دست آمده افزایش بهره‌وری در بخش‌های مختلف اقتصادی به ویژه کشاورزی و صنعت می‌تواند سهم تولید ناخالص داخلی استان از کشور را افزایش دهد. یقیناً با توجه به پتانسیل استان در خصوص نیروهای متخصص در امر کشاورزی این موضوع با برنامه‌ریزی مناسب قابل اجرا می‌باشد.
- پایین بودن سرانه‌ی ناخالص داخلی استان نسبت به متوسط کشوری می‌تواند ناشی از بالا بودن نرخ بیکاری استان باشد. لذا توجه به سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های اشتغال‌زا در این امر مؤثر می‌باشد.
- بیش از ۲۴ درصد ارزش افزوده‌ی کشور در استان تهران متمرکز بوده و لذا توجه ویژه به تمرکززدایی و فراهم نمودن بستر لازم و توجه به توانمندی‌های بالقوه استان‌های مختلف ضرورت دارد.

منابع

نتایج حساب منطقه‌ای سال ۱۳۹۱، مرکز آمار ایران، دفتر حساب‌های اقتصادی. www.amar.org.ir

توضیحات

[۱] برای اطلاع بیش‌تر به پورتال استان گیلان به آدرس www.amar.gilan.ir مراجعه شود

جدول ۵- ارزش افزوده بخش خدمات استان گیلان به قیمت جاری طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۸۵

شرح	سال ۱۳۸۵	سال ۱۳۸۶	سال ۱۳۸۷	سال ۱۳۸۸	سال ۱۳۸۹	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱
میزان ارزش افزوده (میلیاردریال)	۳۲۳۰۷	۴۰۱۴۴	۴۹۶۱۵	۵۶۷۷۰	۶۲۵۷۵	۷۹۶۳۴	۹۷۶۱۵
سهم در کشور (درصد)	۲/۷	۲/۷۰	۲/۷۰	۲/۷۰	۲/۶۰	۲/۶۰	۲/۶۰
رتبه در کشور	۸	۸	۸	۸	۸	۹	۹
سهم از کل ارزش افزوده استان (درصد)	۶۵/۱	۸/۶۰	۶/۶۰	۲/۶۲	۸/۶۲	۴/۶۱	۶/۶۰

مأخذ داده‌ها: نتایج حساب تولید ۱۳۷۹-۱۳۹۱ (مرکز آمار ایران)